

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ»**

Харків
2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ»**

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Бізнес-адміністрування»
заочної форми навчання
(вибіркова)

**Харків
2019**

Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Ризик менеджмент» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації «Бізнес-адміністрування» заочної форми навчання (вибіркова) / уклад. Л. В. Нечипорук. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 38 с.

У к л а д а ч Л. В. Нечипорук

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого (протокол № 1 від 15.01.2019 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ І ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Мета навчальної дисципліни «Ризик-менеджмент» є знайомство з теоретичними основами ризик-менеджменту, оволодіння практикою застосування методів кількісної оцінки ризику в умовах ринкових відносин та прийняття ефективних управлінських рішень в ситуаціях невизначеності та ризику.

Основні завдання:

- вивчення основ теорії ризику та практичне її використання в великих економічних системах в умовах невизначеності та ризику.

- одержання знань по головним питанням теорії прийняття рішень з урахуванням економічного ризику, реалізація яких потребує удосконалення або перегляду стратегії діяльності суб'єктів управління.

- оволодіння знаннями методів оцінки ризиків, які дають змогу оцінити рівень конкретного виду ризику за певним напрямком підприємницької діяльності та визначити конкретні шляхи його зниження.

- вивчення основ прийняття ефективних управлінських рішень в ситуаціях невизначеності та ризику.

У структурі дисципліни «Ризик-менеджмент» виокремлено два змістових модулі. Перший присвячено дослідженню теоретичних основ ризик-менеджменту. Ознаками ризику є: можливість відхилення від передбачуваної мети, заради якої здійснюється вибрана альтернатива; імовірність досягнення бажаного результату; відсутність упевненості у досягненні поставленої мети; можливість моральних, матеріальних та інших втрат, пов'язаних із обраною в умовах невизначеності альтернативою. Передбачається вивчення основ теорії ризику та практичне її використання в великих економічних системах в умовах невизначеності та ризику.

В процесі вивчення дисципліни передбачається одержання знань по головним питанням теорії прийняття рішень з урахуванням економічного ризику, реалізація яких потребує удоско-

налення або перегляду стратегії діяльності суб'єктів управління;

Важлива увага приділяється оволодінню знаннями методів оцінки ризиків, які дають змогу оцінити рівень конкретного виду ризику за певним напрямком підприємницької діяльності та визначити конкретні шляхи його зниження; вивченню основ прийняття ефективних управлінських рішень в ситуаціях невизначеності та ризику; освоєнню міжнародних стандартів у процесі управління ризиками суб'єктів господарювання.

Метою вивчення другого модулю є засвоєння системи управління ризиками бізнес-організацій, а саме: вивчення організації системи управління ризиками бізнесу (підсистема управління ризиком складається з об'єкта та суб'єкта управління. Об'єкт і суб'єкт управління оформлені в певні системи – керовану і керуючу. Зв'язок між керуючою і керованою системами може бути прямим і зворотнім); виявлення ризиків; оцінка ризиків; управління ризиками.

Окрема увага приділяється формуванню функціональної структури ризик-менеджменту, яка може діяти як: функціональний відділ з ризик-менеджменту; інформаційно-аналітичний відділ; відділ контролю та моніторингу системи ризик-менеджменту; відділ адміністрування ризиків та їх правового забезпечення. Реалізація функцій ризик-менеджменту може бути передана за межі організації (аутсорсинг), буде визначено основні переваги аутсорсингу управління ризиками (Risk management outsourcing).

Це створить необхідне наукове підґрунтя для виявлення специфіки управління фінансами бізнес-організацій в умовах невизначеності та ризиків. Передбачено уточнення основних видів фінансових ризиків: ризик зниження фінансової стійкості; ризик неплатоспроможності; інвестиційний ризик; податковий ризик; інфляційний ризик; процентний ризик; дисконтний ризик; валютний ризик; ризик вкладення коштів у цінні папери; кредитний ризик тощо.

Окрему увагу приділено основним складовим фінансових відносин бізнес-організацій, фінансовим результатам їх діяльності; системі страхування ризиків та механізму соціального страхування.

Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні глобального бізнес-менеджменту, корпоративного управління, менеджменту малого та середнього бізнесу, управління потенціалом бізнесу, управління організаційним розвитком бізнесу.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для самостійної роботи: формулювання відповідей на теоретичні і тестові запитання для самоконтролю, виконання практичних завдань, підготовка рефератів, опрацювання рекомендованої літератури.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Практичне заняття 1

Т е м а 1. Ризик та його види

План

1. Поняття ризику і його види
2. Функції ризику. Класифікація ризиків
3. Поняття повної, часткової невизначеності, повної визначеності

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Сформулюйте зміст поняття ризику.
2. Визначте основні фактори ризику та надайте їх стислу характеристику.
3. Визначте основні функції ризику та розкрийте їх зміст.
4. Назвіть ті з основних факторів, які характеризують стан небезпеки та невизначеності (під час відповіді наведіть порівняння небезпеки та невизначеності у межах конкретного прикладу).
5. Сформулюйте зміст поняття невизначеності.
6. У межах конкретного прикладу поясніть основні причини виникнення невизначеності.
7. Поясніть принципову відмінність між ризиковою ситуацією та ситуацією з великим рівнем невизначеності.
8. До яких наслідків може привести ситуація з великим рівнем невизначеності?

Практичні завдання

1. Розгляньте ситуації:

Ситуація 1. Які ризики, на вашу думку, найхарактерніші для діяльності: фірми, що займається збутом; підприємства, що виробляє продукти харчування; посередницької фірми; підприємства сфери послуг?

Ситуація 2. Поміркуйте, які ризики зовнішньоекономічної діяльності найхарактерніші для підприємств металургійної промисловості; підприємств харчової промисловості; фірми, що займаються збутом на зовнішні ринки, приватного університету?

Ситуація 3. Вітчизняна фірма підписала з іноземним підприємством два контракти: на імпорт товарів у національній валюті; на експорт товарів у валюті іноземного партнера (доларах). Станом на день реалізації контрактів (проведення експортно-імпортних операцій) курс національної валюти, можливо, зміниться. Визначте вид і джерела ризику.

2. Занесіть відповіді у відповідну графу. Наведіть аргументи.

Текст	Так	Ні
1. Усі комерційні ризики – фінансові ризики		
2. Фінансові ризики відносяться до чистих ризиків		
3. Критеріями ступеня ризику є: середнє очікуване значення і коливання можливого результату		
4. Величина ступеня ризику залежить від невизначеності господарської ситуації		
5. Прийоми зниження ступеня ризику – це запобігання, утримання і передача ризику		
6. Диверсифікованість являє собою встановлення граничних розмірів ризикового вкладення капіталу		

Тестові питання

1. Які розрізняють типи невизначеності залежно від засобів визначення ймовірності:

- а) об'єктивна;
- б) статична;
- в) суб'єктивна;
- г) нестатична;
- д) випадкова.

2. Ризик є наслідком:

- а) невизначеності;
- б) впевненості;
- в) конфліктності;
- г) вірна відповідь відсутня;
- д) всі відповіді вірні.

3. До глобальних ризиків можна віднести:

- а) ризик упущеної вигоди;
- б) ризик зменшення платоспроможності;
- в) інвестиційний ризик;
- г) політичний ризик;
- д) вірна відповідь відсутня.

4. Рівень комерційного ризику залежить від:

- а) стабільність попиту;
- б) цінова стабільність;
- в) еластичність попиту;
- г) вірна відповідь відсутня;
- д) всі відповіді вірні.

5. До кількісних методів аналізу ризиків не відносять:

- а) економіко статистичний метод;
- б) розрахунково-аналітичний метод;
- в) аналоговий метод;
- г) синергетичний метод;
- д) вірна відповідь відсутня.

6. До методів нейтралізації ризиків відносять:

- а) диверсифікація;
- б) внутрішнє та зовнішнє страхування;
- в) лімітування;
- г) вірна відповідь відсутня;
- д) всі відповіді вірні.

7. Залежно від тривалості в часі ризик може бути:

- а) глобальний і локальний;
- б) короткочасний і постійний;
- в) виправданий і невиправданий (обґрунтований або необґрунтований);
- г) ризик, що страхується та ризик, що не страхується;
- д) систематичний (некерований) та несистематичний (керований);

8. Серед запропонованих визначень сутності категорії «ризик» виберіть ті, що найбільш вдало характеризують її зміст:

а) це можливість виникнення збитків або недоотримання прибутку підприємства, у порівнянні з варіантом, що прогнозується;

б) це ситуаційна характеристика діяльності, що означає невизначеність її наслідків, можливі несприятливі її наслідки, альтернативні варіанти помилок або успіху;

в) це втрати, збитки, вірогідність яких пов'язана з наявністю невизначеності, а також можливі вигоди та прибутки, одержати які можливо за дій, що обумовлені ризиком;

г) це характеристика управлінської діяльності, що здійснюється в ситуації невизначеності, коли вибір менеджером альтернативного рішення пов'язаний із ймовірністю негативних наслідків у реалізації втрат або з одержанням прибутку підприємства.

9. Яка з наведених далі причин сприяє виникненню неви-

значеності під час реалізації господарського рішення в організації:

- а) нестача повної та достовірної інформації;
- б) поганий настрій керівника під час розроблення господарського рішення;
- в) несправність комп'ютера;
- г) вірна відповідь відсутня;
- д) всі відповіді вірні.

10. На рівні прийняття стратегічних управлінських рішень відокремлюють такі внутрішні фактори ризику:

- а) хибний вибір чи неадекватне формулювання цілей підприємства;
- б) недостатня якість управління підприємством;
- в) помилковий прогноз розвитку зовнішнього господарського середовища в довгостроковій перспективі тощо.
- г) вірна відповідь відсутня;
- д) всі відповіді вірні.

Список рекомендованої літератури

Вітлінський В. В., Маханець Л. Л. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності. Київ, 2008. 432 с.

Гончаров В. М., Рахметуліна Ж. Б. Розробка ефективних механізмів управління ризиками в підприємницькій діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 5. С. 76-81.

Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посібник. Київ, 2006. 312 с.

Дурицька Г. В. Сучасні підходи до ризик-менеджменту міжнародних інвестиційних проектів. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 129-138.

Лук'янова В. В., Головач Т. В. Економічний ризик: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 462 с.

Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Донець. Київ: ЦУЛ, 2012. 472 с.

Панченко Є. Нова міжнародна поведінкова парадигма та

її залучення для підвищення ефективності ризик-менеджменту в Україні. *Економіка України*. 2010. № 7. С. 22-36.

Посохов І. М. Дослідження факторів ризиків корпорацій. *Бізнес Інформ*. 2012. № 8. С. 207-211.

Стрельбіцька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 2 (5). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snynvh.pdf>.

Томас Л. Бартон. Риск-менеджмент. Практика ведущих компаній : пер с англ. / Томас Л. Бартон, Уильям Г. Шенкир, Пол Л. Уокер. Москва, 2008. 208 с.

Методичні поради до самостійної роботи при підготовці до практичного заняття

В межах першого питання слід уточнити, що поняття «ризик» можна по-різному визначати: ризик – це сукупність ймовірності виникнення небезпечного чинника та ступеня тяжкості його наслідків; ризик характеризується поєднанням вірогідності та наслідку (наслідків) специфічної небезпечної події; ризик – це можливість виникнення та вірогідні масштаби наслідків негативного впливу протягом певного періоду часу.

Ризик є не лише загрозою, а джерелом прибутку. Іншими словами, ризик може розглядатися на рівні ресурсу для підвищення ефективності діяльності організації.

Ознаки які характеризують ризик як ресурс: просторова та часова обмеженість; певні якісні та кількісні параметри; можливість бути використаним.

Ризик має такі ж самі характеристики як і фактори виробництва, а саме: вартість та вимір; обмежений простір, та споживчі властивості; здатність забезпечувати результат тощо.

У цілому, зауважимо, що поняття ризик по-різному трактується в таких галузях знань, де воно є ключовим. Поширеною є така трактовка. Ризик – це об'єктивне явище, його вимірювання можна здійснити математичним шляхом за допомогою теорії ймовірності та закону великих чисел.

В межах другого питання визначається, що основними

функціями ризику є: інноваційна, регулятивна (управлінська), захисна, аналітична. Серед чинників, що породжують невизначеність, виокремлюють: брак часу, інформації, контролю над ситуацією або засобами, які впливають на неї. Розрізняють зовнішні та внутрішні фактори ризику.

В межах третього питання слід розрізняти ситуацію ризику та невизначеності. Варто розрізняти такі підходи щодо визначення сутності категорії невизначеності: 1) невизначеність розглядається як міра інформації (достатність інформації стосовно умов, обмежень та параметрів соціально-економічних систем свідчить про визначеність окремої ситуації); 2) невизначеність відображає стан системи по відношенню до еталонних умов та розглядається як відхилення між очікуваним станом і фактичним розвитком економіки, що обумовлює необхідність розробки заходів планування; 3) невизначеність обумовлена можливістю вибору різноманітних альтернатив (сутність невизначеності передбачає наявність вибору необмеженої кількості варіантів розвитку, однак за відсутності чітко встановлених критеріїв оптимальності й ефективності); 4). По-четверте, невизначеність визначає якість інформації. Мова йде про оцінку інформації з боку достовірності відомостей та даних, їх повноти та об'єктивності; 5) невизначеність є джерелом ризику внаслідок неможливості оцінки його ймовірності.

Практичне заняття 2

Тема 2. Ризик-менеджмент: поняття, принципи, методи та міжнародні стандарти

План

1. Поняття ризик-менеджменту. Об'єкт та суб'єкт ризик – менеджменту
2. Принципи ризик-менеджменту. Методи ризик-менеджменту
3. Міжнародні стандарти у процесі управління ризиками

суб'єктів господарювання

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття ризик-менеджменту.
2. Які вам відомі напрями ризик-менеджменту?
3. Мета та завдання ризик-менеджменту.
4. Поясніть принципову відмінність поміж об'єктом та суб'єктом ризик-менеджменту.
5. Визначте принципи ризик-менеджменту.
6. Методи ризик-менеджменту.
7. Поясніть принципову відмінність поміж об'єктом та суб'єктом ризик-менеджменту, що оформлені в певні системи – керовану і керуючу.
8. Визначте основні Міжнародні стандарти у процесі управління ризиками суб'єктів господарювання, надайте їх сти-слу характеристику

Практичні завдання

1. *Розгляньте ситуації:*

Ситуація 1. Ви є студентом ВНЗ. Які ризики супроводжують ваше навчання? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 2. Ви збираєтеся стати підприємцем. З якими ризиками на етапі відкриття власної справи ви можете зіткнутися? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

2. *Занесіть відповіді у відповідну графу. Наведіть аргу-*

менти.

Текст	Так	Ні
1. Об'єкт управління в ризик-менеджменті – ризикові вкладення капіталу і фінансові відносини між суб'єктами в процесі реалізації ризику		
2. Суб'єкт управління в ризик-менеджменті – це будь-який апарат правління, у т. ч. комерційна служба (відділ збуту)		
3. Стратегія ризику-менеджменту – це напрямки і способи управління ризиком		
4. Прийоми зниження ступеня ризику – це запобігання, утримання і передача ризику		

Тестові питання

1. *Створення спеціальних резервних фондів у натуральній або грошовій формі (фондів самострахування або фондів ризику) є методом:*

- а) уникнення ризику;
- б) компенсації ризику;
- в) збереження ризику;
- г) ігнорування ризиком;
- д) передачі ризику.

2. *Компенсація ризику можлива за допомогою таких методів, як:*

а) залучення зовнішніх джерел (отримання кредитів і позик, державних дотацій для компенсації збитків та відновлення виробництва);

- б) передача ризику укладенням біржових угод;
- в) стратегічне планування діяльності;
- г) ігнорування ризиком;
- д) усі відповіді помилкові.

3. *До заходів впливу на ступінь ризику, що передують*

несприятливій події, плануються та здійснюються завчасно, належать:

- а) страхування;
- б) самострахування;
- в) позички, кредити, дотації;
- г) диверсифікація;
- д) усі відповіді правильні.

4. Прийняття ризику є доцільним за умови:

- а) низької ймовірності втрат високого рівня збитків;
- б) великої ймовірності втрат і низького рівня збитків;
- в) низької ймовірності втрат і низького рівня збитків;
- г) нульової франшизи;
- д) усі відповіді помилкові.

5. Сутність принципу «недоцільно ризикувати більше, ніж це дозволяє розмір власного капіталу» полягає у наступному:

- а) визначення максимально можливого обсягу збитку у випадку настання ризикової події;
- б) порівняння можливого обсягу збитку з обсягом вкладеного капіталу;
- в) порівняння можливого обсягу збитку із усіма власними фінансовими ресурсами;
- г) всі варіанти вірні;
- д) усі відповіді помилкові.

6. Охарактеризуйте зміст поняття «ризик-менеджмент»:

- а) сукупність заходів, метою яких є завдання знизити небезпеку прийняття неправильних рішень і скоротити їх потенційні негативні наслідки;
- б) система оцінки ризику, управління ризиком і фінансовими відносинами, що виникають у процесі бізнесу;
- в) стратегічні й тактичні механізми управління ризиковими ситуаціями на підприємстві;
- г) роботи, пов'язані з ідентифікацією, аналізом ризиків і прийняттям рішень, що включають максимізацію позитивних і мінімізацію негативних наслідків настання ризикових подій;

д) всі відповіді правильні.

7. Якісний аналіз ризику дає можливість:

- а) визначити чинники й зони ризику;
- б) розрахувати ступінь окремих ризиків і ризику певного виду діяльності в цілому;
- в) визначити ймовірність появи випадку втрат (ймовірність реалізації ризику);
- г) ідентифікувати можливі ризики
- д) вірна відповідь відсутня.

8. Функціями керованої підсистеми ризик-менеджменту є:

- а) розроблення на перспективу змін фінансово-економічного стану об'єкта та його частин;
- б) регулювання (вплив на об'єкт управління, за допомогою якого досягається ситуація стійкості цього об'єкта в разі виникнення відхилень від заданих параметрів);
- в) організація вирішення питань, пов'язаних із ризиком, ризиковими вкладеннями капіталу;
- г) організація робіт зі зниження ступеня ризику;
- д) процес страхування ризику.

9. Оцінити ступінь ризику можна шляхом розрахунку:

- а) можливого збитку;
- б) можливого прибутку;
- в) коливання можливого результату;
- г) імовірності одержання бажаного прибутку;
- д) вірна відповідь відсутня.

10. Визначення загальних підходів до виявлення причин виникнення ризиків в економіці взагалі і специфічних причин виникнення ризиків, дослідження співвідношення невизначеності і ризику; оцінку ступеня ризику тощо - це:

- а) процес управління ризиками;
- б) методологія управління ризиками;
- в) принципи управління ризиками;
- г) політика управління ризиками;

д) вірна відповідь відсутня.

Список рекомендованої літератури

Гончаров В. М., Рахметуліна Ж. Б. Розробка ефективних механізмів управління ризиками в підприємницькій діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 5. С. 76-81.

Дурицька Г. В. Сучасні підходи до ризик-менеджменту міжнародних інвестиційних проектів. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 129-138.

Кашуба В. М. Риск-менеджмент как система управления финансовыми рисками компании. *ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика*. 2012. № 2. С. 68-83.

Посохов І. М. Управління ризиками у підприємстві: навчальний посібник. Харків, 2015. 220 с.

Методичні поради до самостійної роботи при підготовці до практичного заняття

В межах першого питання «Ризик-менеджмент: поняття, принципи, методи» визначається, що ризик-менеджмент – це теорія та практика реалізацій суб'єктом управлінської діяльності основних функцій управління з метою недопущення (мінімізації) негативного розвитку подій та підвищення вірогідності актуалізації ризиків або факторів які їх обумовлюють.

Варто приділити увагу визначенню змісту старої та нової парадигми ризик-менеджменту. Уточнення потребує й те, що система ризик-менеджменту поєднує такі елементи: цілі, завдання та функціональні етапи ризик-менеджменту; суб'єкти та ризик-менеджменту; інструменти ризик-менеджменту.

Принципи ризик-менеджменту розглядається в другому питанні, а саме уточнюється, що: не можна ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал; необхідно оцінювати наслідки настання ризику; не можна ризикувати великим зарадки малого. Ризик-менеджмент має також спеціальні принципи до яких можна віднести наступні: принцип лояльного ставлення до ризиків, принцип прогнозування; принцип страхування;

принцип резервування; принцип мінімізації втрат і максимізації доходів.

Оцінювання ризику проводиться у двох напрямках: якісний та кількісний аналіз. Якісне оцінювання ризику базується на судженнях, які повинні бути підтверджені методами якісного аналізування. Його головне завдання полягає у визначенні чинників ризику й етапів життєвого циклу, на яких він може виникнути. Під час впровадження систем управління це завдання виконує робоча група, використовуючи вимоги та рекомендації, законодавчих актів, інструкцій, методик, досягнення науки і техніки. Кількісне оцінювання ризику полягає у приписуванні ризику числового значення і проводиться за допомогою певних методів: аналітичного, експертних оцінок, аналізу доцільності витрат, статистичних.

Головною метою розгляду третього питання є визначення того, що для України першим етапом у становленні вітчизняного ризик-менеджменту має стати розробка національного стандарту або адаптація до міжнародних стандартів. Слід приділити увагу розгляду існуючого національного стандарту «Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику» (IEC/ISO 31010:2009, IDT), що є чинним з 2013 року, та має повну відповідність міжнародному стандарту «ISO/IEC 31010 Risk Management — Risk assessment guidelines».

Підвищена увага у сфері ризик-менеджменту приділяється стандарту COSO ERM «Управління ризиками організацій. Інтегрована модель», розроблений Комітетом спонсорських організацій комісії Тредвея (англ. *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission*). Поряд з рекомендаціями COSO розглядається стандарт *FERMA* «Управління ризиками Федерації європейських асоціацій ризик-менеджменту» (англ. *The Federation of European Risk Management*), який є спільною розробкою Інституту ризик-менеджменту (англ. *Institute of Risk Management – IRM*) та Асоціації страховиків та ризик-менеджерів в промисловості та торгівлі (англ. *Association of Insurance and Risk Managers in Industry and Commerce – AIRMIC*). На відміну від стандарту COSO, стандарт *FERMA* в частині термінологічних описів дотримується підходу, прийня-

того в документах Міжнародної організації зі стандартизації (ISO/IEC 73:2002. Менеджмент ризику, терміни та визначення). Зокрема, ризик визначається стандартом як комбінація ймовірності події та її наслідків, що обмежує можливості аналізу ризиків. Однак, у стандарті FERMA ризик-менеджмент розглядається як невід’ємна центральна складова управління підприємством та (або) проектами.

Світова практика поширює активність впровадження міжнародних стандартів на вітчизняних підприємствах. Високий ступінь ризикованості в умовах невизначеності наштовхує керівників підприємств та проектів будувати окрему корпоративну систему управління ризиками, яка дозволяє вдосконалювати процес ризик-менеджменту на будь-якому рівні ієрархії підприємства.

Застосування певної моделі управління ризиком, встановленої стандартом, має забезпечити ефективність ризик-менеджменту, його імплементацію та інтеграцію в загальну систему управління підприємства, що дає змогу ефективно використовувати інформацію про ризик та управління ризиком в рамках підприємства або певного проекту.

Практичне заняття 3

Тема 5. Страхування ризику

План

1. Страхування. Страхові ризики. Нестрахові ризики.
2. Страхові фонди. Страховий тариф. Страхова сума. Франшиза. Системи страхування.
3. Страховий ринок. Властивості страхової послуги.
4. Форми, типи соціального ризику та галузі соціального страхування. Фінансовий механізм соціального страхування.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте зміст страхування.
2. Надайте характеристику розподілу ризиків на страхові та нестрахові.
3. Які існують системи страхування? За якими критеріями слід обирати певну з них в контексті оптимізації управління ризиком?
4. Надайте характеристику властивостей страхової послуги.
5. Які особливості страхування ризиків щодо майна, персоналу та відповідальності мають бути враховані бізнес-організацією?
6. Схарактеризуйте форми, типи соціального ризику та галузі соціального страхування.
7. Визначте принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
8. В чому полягає специфіка фінансового механізму соціального страхування?

Практичні завдання

1. *Задача.* Майно застраховане на суму 560 000 грн. Умовами страхової угоди передбачено франшизу 5 %. Розрахувати розмір страхових виплат за умовної та безумовної франшизи, якщо: а) збиток страхувальника складає 456000 грн; б) збиток страхувальника складає 850000 грн.

2. *Задача.* За договором страхування майна торгового підприємства передбачено умовну франшизу в розмірі 5%, а страхова сума – 1,5 млн. грн. Фактичний збиток: а) 44 тис. грн; б) 25 тис. грн; в) 106 тис. грн; г) 280 тис. грн. Визначить, в якому розмірі буде відшкодовано збиток в усіх випадках.

3. *Бізнес-завдання:* «Оптимізація страхового забезпечення відповідальності автовласника»

Порівняти умови надання будь-якої страхової послуги декількома (3-5) різними страховими компаніями: діапазон та-

рифних ставок, обсяг страхового покриття, розмір франшизи, розбіжності в умовах договорах страхування.

Обґрунтувати на підставі здійсненого дослідження, умови якої компанії є більш привабливими.

Для аналізу умов страхування рекомендується:

відвідати сайт страховика та дослідити подану там інформацію;

зателефонувати до кол-центрів обраних страховиків та задати питання консультанту відповіді на які відсутні на сайті;

за можливості відвідати офіс страхової компанії.

Результати дослідження подати у вигляді есе.

Тестові питання

1. *Страхова сума, яка виплачується за договором страхування від нещасних випадків, залежить від:*

- а) виду нещасного випадку;
- б) ступеня втрати здоров'я страхувальника;
- в) терміну страхування;
- г) всі варіанти вірні;
- д) вірна відповідь відсутня.

2. *Попит на страхові послуги на ринку формують:*

- а) страхові компанії;
- б) природні страхові події;
- в) засоби масової інформації;
- г) техногенні аварії та інші катаклізми;
- д) вірна відповідь відсутня.

3. *Договір страхування припинить свою дію у разі:*

- а) наявності третьої винної особи;
- б) надання недостовірних даних про страховий випадок;
- в) несвоєчасного повідомлення про страховий випадок;
- г) закінчення терміну страхування;
- д) вірна відповідь відсутня.

4. *Яке джерело фінансування страхового захисту підп-*

риємницьких ризиків найвигідніше?

- а) фонд самострахування;
- б) страховий фонд страхової компанії;
- в) кошти поручителя (гаранта);
- г) всі варіанти вірні;
- д) вірна відповідь відсутня.

5. *Страхова компанія не буде відшкодовувати збитків згідно з укладеним договором страхування ризику втрати майна, якщо вони заподіяні:*

- а) затопленням водою;
- б) вибухом під час проведення зварювальних робіт на території страхування;
- в) протиправними діями третіх осіб;
- г) військовими діями;
- д) всі варіанти вірні.

6. *У разі повного знищення майна величина збитку розраховується:*

- а) на підставі дійсної вартості втраченого майна;
- б) як сума вартості ремонту;
- в) на підставі вартості втрачено майна з урахуванням ступеня його зносу та витрат на рятування;
- г) всі варіанти вірні;
- д) вірна відповідь відсутня.

7. *Величина страхового тарифу за договорами страхування підприємствами ризику втрати майна залежить від:*

- а) рішення страхової компанії;
- б) виду майна, що страхується;
- в) репутації страхувальника;
- г) частоти страхових подій;
- д) вірна відповідь відсутня.

8. *За системою першого ризику збитки відшкодовуються:*

- а) на пропорційній основі;
- б) повністю;
- в) повністю, але не більше страхової суми;
- г) зменшуються лише на суму франшизи;
- д) вірна відповідь відсутня.

9. Андеррайтинг – це:

- а) аналіз фінансового стану страхової компанії;
- б) урегулювання збитків;
- в) маркетингове дослідження ринку страхових послуг;
- г) оцінка ризиків, що приймаються на страхування.
- д) вірна відповідь відсутня.

10. Які риси є критеріями страхування ризику:

- а) мобільність;
- б) випадковість;
- в) високий ступінь імовірності;
- г) середній розмір втрат.
- д) вірна відповідь відсутня.

Список рекомендованої літератури

Бондарева Л. В. Зарубіжний досвід вирішення проблем державного забезпечення доступності медичної допомоги населенню. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2012. №1 (6). С. 34-40.

Бучкевич М. М. Досвід медичного страхування у зарубіжних країнах. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2011. № 21.10. С. 178-183.

Нечипорук Л. В. Попит, пропозиція та рівновага на ринку страхових послуг. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Випуск № 5. С. 911–916.

Нечипорук Л. В. Теорія та практика медичного страхування в Україні. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Випуск № 6. С. 751–755.

Нечипорук Л. В. Фінансова інклюзія в контексті страхових послуг. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії*

та практики. 2018. № 3. С. 411-417. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.143994>

Нечипорук Л. В. Теоретичні аспекти дослідження потреб споживачів страхових послуг. *Вісник НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право.* 2014. Вип. 2 (17). С. 127-137.

Соціальне страхування: підруч. / за ред. О. П. Кириленко та В. С. Толуб'яка. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2016. 516 с.

Страхові послуги: навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк; за заг. ред. Д. І. Деми. 2-е вид. перероб. та допов. Київ: Алерта 2013, 526 с.

Методичні поради до самостійної роботи при підготовці до практичного заняття

Розгляд теми слід розпочати з того, що *страхування є досить ефективним методом управління ризиком. Страхування* – система економічних відносин, що включає сукупність форм і методів формування цільових коштів та їх використання на відшкодування збитків за різних непередбачених несприятливих явищ (ризиків), а також на надання допомоги громадянам при настанні певних подій у їх житті.

Потребу в страхуванні викликає саме фактор ризику і необхідність покриття можливих збитків у результаті прояву цього фактора. Аналіз ризиків дає можливість поділити їх на дві групи: страхові і нестрахові ризики.

В межах другого питання уточнимо, що у цілому, суспільна практика виробила три основні організаційні форми страхового фонду: централізовані резерви держави в натуральній та грошовій формі; фонди самострахування окремих суб'єктів господарювання (самострахування); фонди, які створюються страховиками (страховими організаціями).

Взятими під страховий захист об'єктами можуть бути фізичні та юридичні особи, їх майно, життєдіяльність (життя, здоров'я, професія) та її результати (прибутки, капітал). Передбачено поділ страхування на: *майнове страхування*, що забезпечує відшкодування збитків, пов'язаних з втратою чи

ушкодженням матеріальних благ; *особисте страхування*, що гарантує виплати визначених грошових сум при настанні смерті, каліцтва, хвороби, при дожитті до визначеного віку людини; *страхування відповідальності*, пов'язане з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особистості чи майну фізичної особи, а також шкоди, заподіяної юридичній особі.

Потребує з'ясування, що розрізняють умовну і безумовну франшизу. Умовна засвідчує право звільнення страховика від відповідальності за шкоду, якщо її розмір не перевищує розміру франшизи. Безумовна франшиза свідчить, що відповідальність страховика визначається розміром збитку за мінусом франшизи. Формою прояву страхового захисту є страхове відшкодування (покриття), яке не може перевищувати розміру прямого збитку, що зазнав страхувальник та обмежується страховою сумою. *Страхова сума* – грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку

Здійснення страхових виплат залежить від обраної системи страхового забезпечення та розміру і виду франшизи. *Система страхового забезпечення* – це спосіб боротьби зі стихійними, природними, суспільними явищами шляхом формування спеціальних фондів, здатних за будь-яких обставин відшкодувати збитки, завдані окремому членові страхового товариства.

В межах третього питання з'ясуємо, що *страховий ринок* – система економічних відносин, що виникають між суб'єктами ринку з приводу забезпечення потреби у страховому захисті. Об'єктом купівлі та продажу на страховому ринку є *страхова послуга*. Страхові послуги диференціюються з урахуванням особливостей забезпечення інтересів як юридичних, так і фізичних осіб. Страхову послугу може бути надано на договірних засадах (добровільне страхування) або на засадах певних нормативних актів, що визначається суспільними інтересами і реалізується через систему обов'язкового страхування. В Україні страховий ринок сегментований на ринок страхування життя (*life*) та іншого страхування (*non-life*).

Важливо виокремити соціальний ризик, під якими розуміють – імовірність настання випадкових, незалежних від волі

людини, подій, що погрожують її нормальному відтворенню, фізіологічній і соціально-економічній життєдіяльності, може мати як тимчасовий, так і постійний характер.

В межах четвертого питання уточнюємо, що об'єктом загальнообов'язкового державного соціального страхування є страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її родини, іншої особи) виникає право на одержання матеріального забезпечення та певних соціальних послуг.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Підручники

Основи економічної теорії: підручник / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2010. 448 с.

Фінансовий менеджмент: підручник. / Т. А. Говорушко, Н.І. Климаш, К. В. Багацька; за заг. ред. Т. А. Говорушко. Львів: «Магнолія 2006», 2014. 344 с.

Навчальні посібники

Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навч. посібник / М. Д. Балджи, В. А. Карпов, А. І. Ковальов та ін. Одеса, 2013. 670 с.

Ризик-менеджмент. Навчальний посібник./ Мороз В. М., Мороз С. А. К., 2019. 140 с.

Посохов І. М. Управління ризиками у підприємстві: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2015. 220 с.

Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. посібник / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 208 с.

Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Донець. Київ: ЦУЛ, 2012. 472 с.

Основи економічної теорії у структурно-логічних схемах: навч. посіб. / НЮОУ ім. Ярослава Мудрого; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид., змін. та допов. Харків: Право, 2013. 136 с.

Страхові послуги: навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк; за заг.ред. Д. І. Деми. 2-е вид. перероб. та допов. Київ: Алерта 2013, 526 с.

Монографії

Дюгованець О. М. Підвищення ефективності управління ризиками фірми в умовах нестабільності / *Фірма в умовах глобальної нестабільності: виклики, можливості та ризики нової економіки*: кол. монографія. Ужгород, 2015. С. 193–310.

Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.

Кривов'язюк І.В., Смерічевський С.Ф., Кулик Ю. М. Ризик-менеджмент логістичної системи машинобудівних підприємств. Монографія. Київ, 2018. 200 с.

Статті

Герасимова І. Ю. Управління фінансовими ризиками страхових компаній з метою забезпечення економічної безпеки. *Економічний простір*. 2016. № 115. С. 112–125.

Гончаров В. М., Рахметуліна Ж. Б. Розробка ефективних механізмів управління ризиками в підприємницькій діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 5. С. 76-81.

Дурицька Г. В. Сучасні підходи до ризик-менеджменту міжнародних інвестиційних проектів. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 129-138.

Ефремов В. В. Проблема неопределенности в экономических теориях. *Экономика Украины*. 2015. № 3(632). С. 67–74.

Клименко С. М. Особливості управління ризиками розвитку підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2013. № 32. С. 24-29.

Коленда Н. В. Поняття системи ризик-менеджменту підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. С. 398–401

Кузьмин Е. А. Неопределенность в экономике: понятия и положения. *Вопросы управления*. URL: <http://vestnik.uapa.ru/issue/2012/04/10/>.

Лагунова І. А. Сутність та принципи концепції ризик-менеджменту. *Актуальні проблеми державного управління*.

2018. № 1 (53). С. 44–52.

Нечипорук Л. В. Попит, пропозиція та рівновага на ринку страхових послуг. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Випуск № 5. С. 911–916.

Нечипорук Л. В. Теорія та практика медичного страхування в Україні. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Випуск № 6. С. 751–755.

Нечипорук Л. В., Лордкипанидзе Л. Особенности формирования страхового рынка в контексте создания правовой экономики (на примере Украины и Грузии). *Економічна теорія та право*. 2015. Вип. 1 (20).

Нечипорук Л. В. Фінансова інклюзія в контексті страхових послуг. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3. С. 411–417. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.143994>

Приказюк Н. В., Білокін Л. О. Теоретичне упорядкування методів та інструментів фінансового ризик-менеджменту страхових компаній. *Економічний аналіз*. 2017. № 1. С. 139–149.

Стрельбіцька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. Вип. 2 (5). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvnh.pdf>.

Тарасюк Г. М., Поліщук Д. І. Управління підприємницькими ризиками процесі обґрунтування господарських рішень. *Вісник ЖДТУ*. 2015. № 1(71) С. 127–132.

Тарельник Н. В. Оцінка ризиків у структурі ризик-менеджменту страхових компаній аграрної сфери. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 11(4). С. 71–74.

Шевчук О. О., Гулик М. І. Методи оцінювання ризиків у страховій діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. № 26. С. 291–299.

Щербак В. Г., Щербак О. В. Формування інтегрованої системи ризик-менеджменту транснаціональними корпораціями. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 7-8. С. 3-6.

4. ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>

Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.ssmc.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт наукового журналу «Економіка України». URL: <http://www.economukraine.com.ua/index.php> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт збірника наукових праць «Економічна теорія та право». URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт науково-теоретичного журналу «Економічна теорія». URL: <http://etet.org.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. URL: <http://www.idss.org.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України. URL: <http://ief.org.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/external/> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і

торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення 22.02.2018).

Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org> (дата звернення 22.02.2018).

Сайт «Мережа аналітичних центрів України». URL: <http://www.intellect.org.ua> (дата звернення 22.02.2018).

Journal website «Journal of Economic Theory». URL: <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-economic-theory> (дата звернення 22.02.2018).

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри економічної теорії. URL: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=149:kafedra-ekonomichnoi-teorii&Itemid=151 (дата звернення 22.02.2018).

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Результати успішного засвоєння навчальної дисципліни «Корпоративне управління» передбачають їх диференціацію на: відмінний (відповідає підсумковій оцінці А за шкалою ECTS), типовий (відповідає оцінкам С і В) і пороговий (відповідає оцінкам Е і D) рівні за вимогами до сформованих компетентностей.

Досягнення відмінного рівня сформованості предметних компетентностей означає відмінне оволодіння знаннями, уміннями і практичними навичками. Наявна системність знань студента. Студент може вільно застосовувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички у складних та нетипових ситуаціях.

Досягнення типового рівня сформованості предметних компетентностей означає добре або дуже добре оволодіння знаннями, уміннями та практичними навичками. Студент може застосувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички як у простих, так і в складних ситуаціях. Наявний зв'язок між окремими знаннями у студента, проте відчувається недостатність умінь і практичних навичок із системного оцінювання відповідної інформації.

Досягнення порогового рівня сформованості предметних компетентностей означає задовільне або достатнє оволодіння знаннями, уміннями та практичними навичками. Для порогового рівня характерна фрагментарність знань. У простих, типових, стандартних ситуаціях студент може застосувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички, але він не здатний цього зробити при підвищенні рівня складності ситуації. Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Ризик-менеджмент» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	незараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

6. ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Сутність ризику і функції ризику. Класифікація ризиків.
2. Поняття повної, часткової невизначеності, повної визначеності.
3. Функціонування суб'єктів економіки в умовах невизначеності та ризику.
4. Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики): вкладення коштів у виробничу і невиробничу сфери економіки; діяльності фірми на фінансовому ринку.
5. Ризики щодо майна, персоналу та відповідальності.
6. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків. Поняття виробничих ризиків. Категорії виробничих ризиків. Безпосередньо виробничі ризики.
7. Група ризиків, що виникають у процесі розробки стратегії фірми. Постачальницькі ризики. Група ризиків порушення планових термінів.
8. Транспортні ризики і міжнародний стандарт класифікації транспортних ризиків.
9. Поняття маркетингового (реалізаційного) ризику. Безпосередньо збутові ризики.
10. Ризики недостатньої сегментації ринків збуту.
11. Ризики помилково обраного цільового сегмента ринку.
12. Ризики помилкового вибору стратегії продажу; неправильної організації й одержання неадекватних результатів маркетингових досліджень.
13. Ризики помилкового ціноутворення; невдалої організації мережі збуту і системи просування товару.
14. Ризики взаємодії з контрагентами і партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг).
15. Ризики непередбаченої конкуренції.
16. Поняття фінансових ризиків. Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей: валютні, інфляційні, дефляційні.

17. Ризики непередбачених витрат і перевищення витрат на виробництво.
18. Ризики незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням.
19. Сутність та принципи концепції ризик-менеджменту.
20. Інформація в системі управління ризиками.
21. Якісний і кількісний аналіз ризику.
22. Кількісний аналіз ризику (оцінка рівня ризику і рівня його впливу на діяльність підприємств).
23. Методи кількісного аналізу ризику (інженерний, статистичний, модельний, експертний, соціологічний та комбінований).
24. Основи профілактики ризиків.
25. Методи управління ризиками. Розподіл ризику
26. Методи управління ризиками. Резервування коштів.
27. Методи управління ризиками. Хеджування.
28. Методи управління ризиками. Диверсифікація.
29. Методи управління ризиками. Лімітування.
30. Методи управління ризиками. Уникнення.
31. Страхування, як метод управління рівня ризиками.
32. Міжнародні стандарти у процесі управління ризиками суб'єктів господарювання.
33. Характеристика світових стандартів ризик-менеджменту (ISO 31000:2018; ISO Guide 73:2009).
34. Інтегрована модель управління ризиками (COSO ERM – Integrated Framework).
35. Стандарти як основа для прийняття рішення про найбільш доцільний підхід до управління ризиками.
36. Стандартизація ризик-менеджменту як шлях підвищення його ефективності.
37. Особисте страхування. Страхування від нещасних випадків.
38. Необхідність і значення страхового захисту життя і пенсій громадян.
39. Майнові ризики. Страхування майна.
40. Страхування підприємницьких ризиків.

- 41.** Страхування кредитних і фінансових ризиків. Авто-транспортне страхування. Страхування відповідальності.
- 42.** Міжнародна федерація ризикового та страхового менеджменту (IFRIMA).
- 43.** Організація ризик-менеджменту на підприємстві.
- 44.** Розробка стратегії і принципів управління ризиками на підприємстві.
- 45.** Підрозділ ризик-менеджмент на підприємстві.
- 46.** Основні етапами процесу управління ризиками на підприємстві
- 47.** Планування та ідентифікація ризику.
- 48.** Якісний аналіз ризику.
- 49.** Кількісний аналіз ризику.
- 50.** Вибір методів управління ризиками, моніторинг і контроль (періодичний аудит (оцінка ефективності)).

ЗМІСТ

1. Загальні поради до вивчення навчальної дисципліни і підготовки до практичних занять.....	3
2. Плани практичних занять і завдання для самостійної роботи.....	6
3. Список рекомендованої літератури.....	27
4. Інтернет-ресурси	30
5. Критерії оцінювання рівня підготовки студентів.....	32
6. Питання до заліку.....	34

Навчальне видання

Електронне видання

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ»**

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Бізнес-адміністрування»
заочної форми навчання

(вибіркова)

У к л а д а ч НЕЧИПОРУК Людмила Володимирівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*